

Ο ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ ΝΑΟΣ
ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ *

Υ Π Ο
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΔΙΟΝ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΝΑΟΥ^{29α}

Ὁ ὑπὸ ἐξέτασιν Ναός τῆς Παναγίας τῶν «Ξένων» ὡς προελέχθη, ἐκτὸς μιᾶς τοιχογραφίας εἰς τὴν Ἁγίαν Πρόθεσιν στερεεῖται παντελῶς ἄλλων.

Τὴν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν ἀποτελοῦν φορηταὶ εἰκόνες ἀνηρημέναι εἰς διάφορα σημεῖα. Δυνάμεθα δὲ νὰ εἰπώμεν ὅτι πρόκειται περὶ συλλογῆς, ἥτις εἶναι ἀξιόλογος καὶ πλουσιωτάτη. Ὅντως δὲ εἶναι περισπούδαστος ἡ συλλογὴ αὕτη καθ' ὅτι αἱ ἀποτελοῦσαι αὐτὴν εἰκόνες εἶναι διαφόρων χρονικῶν περιόδων καὶ διαφόρων ἀγιογράφων. Προέρχονται δὲ ἐκ δωρεῶν καὶ ἀφιερωμάτων Ἡπειρωτῶν τῆς Κερκύρας καὶ κυρίως τῆς Ἡπείρου καὶ Βενετίας. Δυστυχῶς, ὅμως, πλεῖστα ἄλλα ἐξ αὐτῶν κατεστράφησαν ἢ ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ νεωτέρων, ὡς συνέβη μὲ τὰς τοῦ τέμπλου. Ἐκ τῶν σήμερον ὑπαρχουσῶν, ἄξια ἰδιαιτέρας μνεσίας, κατὰ χρονολογικὴν³⁰ σειρὰν εἶναι:

1. Εἰς τὸν κυρίως Ναόν.

1. Ἁγία Αἰκατερίνα, διαστάσεων 0,91,5×0,67 τοῦ 17ου αἰῶνος.

2. Ἁγιος Ἀνδρέας, τρίμορφον μετὰ τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ καὶ τῶν Ἀγ. Βασιλείου καὶ Νικολάου, Ἁγιος Στέφανος. Οἱ ἐν Ἐφέσῳ ἑπτὰ παῖδες, Ἀγ. Αἰκατερίνα καὶ Θεοδώρα, Εὐαγγελισμὸς, Ἀγ. Κων/νος καὶ Ἐλένη, Πίστις, Σοφία, Ἐλπίς καὶ Ἀγάπη, Ἀγ. Γεώργιος, Γέννησις, Ἀγ. Παρασκευή, Ἀγ. Χαράλαμπος καὶ Μωϋσῆς, Σταύρωσις, Πρ. Ἡλίας, Ἀγ. Ἀθανάσιος ὁ Ἀθωνίτης. Διαστάσεις 0,63,5×0,47 ἔργον τοῦ 17ου αἰῶνος.

3. Βάπτισις, διαστάσεων 0,88,5×0,56,5 τοῦ 17ου αἰῶνος.

4. Γέννησις τῆς Θεοτόκου (0,90,5×0,61) τοῦ 17ου αἰῶνος.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 630 τοῦ προηγούμενου τόμου.

29α. Αἱ εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν παρατιθέμεναι φωτογραφίαι ἐλήφθησαν ὑπὸ τοῦ φιλολόγου κ. Β. Λευθεριώτη.

30. Ὡς αὕτη ἐγένετο ὑπὸ τῆς Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Ἰωαννίνων (σχετικὸν ἔγγραφον ὑπ' ἀριθ. 676 /2.4.1975 μετὰ καταλόγου καταγεγραμμένων κειμηλίων Ἰ. Ν. Παναγίας τῶν Ξένων, ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Συμβούλιον τοῦ ἐξεταζομένου, Ἰ. Ναοῦ).

5. Ἁγιος Ἀντώνιος μετὰ θαυμάτων αὐτοῦ, (1,01×0,76) ἔργον τοῦ Ἑμμ. Τζάνε³¹, 17ου αἰῶνος.

6. Ἁγία Κυριακή, (0,29×0,23) τοῦ 17ου αἰῶνος.

7. Ἡ Πλατυτέρα, (1,04×0,92) τοῦ 17ου αἰῶνος.

8. Κεφαλή Θεοτόκου, (0,35,5×0,29) τοῦ 17ου αἰῶνος.

9. Δώδεκα Ἀπόστολοι: α) Θωμᾶς, β') Ἰωάννης, γ') Λουκᾶς, δ') Σίμων, ε') Βαρθολομαῖος, στ') Πέτρος, ζ') Παῦλος, η') Μᾶρκος, θ') Ἀνδρέας, ι') Ματθαῖος, ια') Ἰάκωβος καὶ ιβ') Φίλιππος· ἐκάστη τούτων εἶναι διαστάσεων 0,56X0,39,5 ἅπασαι δὲ τοῦ 17ου αἰῶνος. Αἱ διαστάσεις καὶ ἡ τεχντροπία τῶν δώδεκα εἰκόνων τῶν Ἀποστόλων πρέπει νὰ μᾶς ὀδηγήσουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι προέρχονται ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ αὐτοῦ ἀγνώστου ἀγιογράφου.

10. Δωδεκάορτον³²: α') Εὐαγγελισμός, β') Γέννησις, γ') Ὑπαπαντή, δ') Βάπτισις, ε') Μεταμόρφωσις, στ') Ἐγερσις Λαζάρου, ζ') Βαϊφόρος, η') Σταύρωσις, θ') Εἰς Ἄδου Κάθοδος, ι') Ψηλάφησις Θωμᾶ, ια') Ἀνάληψις καὶ ιβ') Πεντηκοστή· ἐκάστη τούτων εἶναι διαστάσεων 0,55X0,39, ἅπασαι δὲ τοῦ 17ου αἰῶνος. Ἡ Πεντηκοστή φέρει καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἀγιογράφου: ΧΕΙΡ ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ ΜΙΧΑΛΑΚΗ³³. Αἱ διαστάσεις, τὰ χρώματα καὶ κυρίως ἡ τεχντροπία τῶν δώδεκα εἰκόνων τοῦ Δωδεκάορτου πρέπει ἐπίσης νὰ μᾶς ὀδηγήσουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὅλαι προέρχονται ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ αὐτοῦ ἀγιογράφου Ἰακώβου Μιχαλάκη, θέσαντος τὴν ὑπογραφὴν του εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ἐκ τούτων ἱστορηθειῶν.

11. Θεοτόκος ἔνθρονος βρεφοκρατοῦσα μετὰ προφητῶν καὶ ἀγγέλων, (1,03×0,87) μεταξὺ 17ου-18ου αἰῶνος, ἐνδεχομένως ἔργον Κων. Κονταρίνη³⁴.

12. Σταύρωσις (1,02×0,90) ἔργον (Κ)ΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΚΟΝΤ- (ΑΡΙΝΗ), μεταξὺ 17ου-18ου αἰῶνος.

31. Περὶ τοῦ Καλλιτέχνου τούτου ὄρα Ν. Καλογεροπούλου, μνημον. ἔργ., ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 79-81. Δ. Σισιλιάνου, μνημον. ἔργ., ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 204-220. Μιχαήλ Γ. Λουκίσινα, Ἡ Κέρκυρα, Ἐστία μεταβυζαντινῆς ἀγιογραφίας, Ἀθῆναι 1960, σελ. 35-37.

32. Μ. Γκητάκου, Μαθήματα Χριστιανικῆς καὶ Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Τέχνης, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 510-513.

33. Ὁ Ἀγιογράφος οὗτος δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ μνημον. ἔργον τοῦ Δ. Σισιλιάνου ἂν καὶ εἰς τὴν σ. 141 ἀναφέρει εἰκόνα τοῦ Μουσείου Ζακύνθου παριστάνουσαν τὸν Ἁγιον Ὀνούφριον, ἐφ' ἧς ἀναγράφεται: χεῖρ γεωργίου μιχαλάκη αψιδ' (1724). Μιχαήλ Γ. Λουκίσινα, μνημον. ἔργ., σ. 46.

34. Περὶ τούτου ὄρα Ν. Καλογεροπούλου, μνημον. ἔργ., σσ. 85-86. Δ. Σισιλιάνου, μνημον. ἔργ., σσ. 113-115. — Μ. Γκητάκου, Ἡ διὰ τῆς Ἀγιογραφίας παράστασις καὶ ἐρμηνεία τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς, Ἀθῆναι 1954, σσ. 6 καὶ 34-35. Μιχαήλ Γ. Λουκίσινα, μνημον. ἔργ., σσ. 57-60.

13. "Άγιος Νικόλαος μετά σκηνῶν ἐκ τοῦ βίου του, (0,65×0,49,5) τοῦ 1762.
14. "Άγιος Σπυρίδων μετά σκηνῶν ἐκ τοῦ βίου του, (0,64,5×0,49,5) τοῦ 18ου αἰῶνος.
15. Ἀποκαθήλωσις, (0,50,5×0,40,5) τοῦ 18ου αἰῶνος.
16. Ἄγια Τριάς καὶ σκηναὶ ἐκ τῆς Γενέσεως, μετά τοῦ πλαισίου (0,74×0,63,5), τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνος.
17. Παντάνασσα καὶ Οἴκοι Θεοτόκου, (0,42,5×0,33,5) ἔργον Σπυρ. Τζαρμπίνου³⁵ τοῦ 1775. Ἡ κυρίως ἀγιογραφία εἶναι ἢ εἰς τὸ κέντρον εὐρισκομένη Παντάνασσα· περίξ δὲ αὐτῆς καὶ εἰς 24 μικρὰς ἀγιογραφίας ἡριθμημένας διὰ τῶν γραμμῶν τοῦ ἀλφαβήτου ἱστοροῦνται οἱ 24 Οἴκοι τῆς Θεοτόκου ἐκ τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, τῆς σκηνῆς ἐκάστου εἰλημμένης ἐκ τῶν πρώτων στίχων τοῦ ἀντιστοίχου Οἴκου.
18. "Άγιος Συμεών, μετά τοῦ πλαισίου (0,74,5×0,44,5) τοῦ 1729.
19. Τρίμορφον, "Αγ. Γεώργιος, Σπυρίδων καὶ Δημήτριος, (0,45×0,37), τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος.
20. Παραστάσεις σχετικαὶ μὲ τὴν ἐξομολόγησιν, ἐποικοδομητικοῦ χαρακτῆρος (0,75,5×0,64,5) τοῦ 18ου αἰῶνος.
21. Ἐπιτάφιος Θρῆνος μετά πλαισίου (0,45×0,80,5) τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος.
22. "Αγ. Νικόλαος μετά σκηνῶν ἐκ τοῦ βίου του³⁶ (0,84×0,68) τοῦ 18ου αἰῶνος.
23. "Αγ. Ἀθηνογένης μετά σκηνῶν ἐκ τοῦ βίου του (0,47×0,34,5) τοῦ 18ου αἰῶνος.
24. Θεοτόκος ἔνθρονος βρεφοκρατοῦσα, (1,03×0,56,3) τοῦ 18ου αἰῶνος.
25. "Άγιος Νικόλαος μετά σκηνῶν ἐκ τοῦ βίου του, (0,66×0,46) ἔργον 18ου-19ου αἰῶνος.
26. Πρόδρομος, (0,74×0,51) ἔργον 18ου-19ου αἰῶνος.
27. Οὐρανία: Δύο εἰκονογραφίαι, τὸ Γενέσιον τῆς Θεοτόκου καὶ ἡ ἀνάληψις τοῦ προφήτου Ἡλία, ἔργα τοῦ Νικ. Κουτούζη³⁷ (1746-1819).
28. Μαρτύριον Ἄγ. Χαραλάμπους, (0,83,5×0,63,2) τοῦ 1841.

35. Οὗτε δ' Ἄγιογράφος οὗτος ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Δ. Σιοιλιάνου. Μιχαήλ Γ. Λυκίσσα, μνημον. ἔργ., σ. 67.

36. "Ὁρα Γ. Μυτιληναίου, "Ὁ Ἄγιος Νικόλαος εἰς τὴν Τέχνην. Ἀνακοίνωσις εἰς τὸ Ἀ' Διεθνὲς Συνέδριον τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας «Βυζαντινὸς Πολιτισμὸς» (Ὀκτώβριος 1975, ὄρα Πραγματῆρα τοῦ Συνεδρίου), Ἀθῆναι 1976.

37. Περὶ τοῦ Ἄγιογράφου τούτου ὄρα μνημον. ἔργ. Ν. Καλογεροπούλου, σσ. 160-167 καὶ μνημον. ἔργ. Δ. Σιοιλιάνου, σσ. 120-121. Μιχαήλ Γ. Λυκίσσα, μνημον. ἔργ., σσ. 64-65.

29. Δευτέρα Παρουσία, τρίπτυχον μὲ τὸ Δωδεκάορτον εἰς τὰ πλάγια· διαστάσεων $1,02,8 \times 0,78 \times 0,62$ (κέντρον) $1,03 \times 0,78 \times 0,30,5$ (πλάγια) ἔργον τοῦ Ἱερομονάχου ΔΑΝΙΗΛ ΚΟΛΛΑ³⁸, Φεβρ. 1818.

30. Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, $(0,56,5 \times 0,42)$ ἔργον ἱερέως ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΝΓΓΕΛΑΤΟΥ³⁹, 1808.

31. Θεοτόκος ἔνθρονος βρεφοκρατοῦσα, $(0,51,5 \times 0,38)$ ἀρχῶν 19ου αἰῶνος.

32. Προφήτης Ἡλίας, $(1,05 \times 0,46)$ ἀρχῶν 19ου αἰῶνος.

33. Πρόδρομος, $(1,08 \times 0,59)$ ἀρχῶν 19ου αἰῶνος.

34. Ἅγιοι Ἀνάργυροι, $(0,36 \times 0,27)$ ἔργον Ἀντωνίου Ἱεροσολυμίτου⁴⁰, 10 Δεκεμβρίου 1881.

Σημαντικῆς ἀξίας, ἀλλ' ἀχρονολόγητοι εἰσέτι φορηταὶ εἰκόνες, εἶναι καὶ αἱ κάτωθι:

35. Παναγία Γλυκοφιλοῦσα⁴¹, $(0,67 \times 0,57,5)$.

36. Γενέσιον Θεοτόκου, $(0,41 \times 0,31)$.

37. Ἅγιος Νικόλαος, $(0,70 \times 0,54)$.

38. Ὁδηγήτρια, ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος τῶν Μιασηνῶν, $(0,45 \times 0,38)$.

39. Σταύρωσις, $(0,54,5 \times 0,39)$ ἔργον ΔΙΜΗΣΙΑΝΟΥ⁴².

40. Τρίπτυχον: Ἅγ. Χαράλαμπος, Ἀθανάσιος, Γεώργιος, Ἐλευθέριος καὶ Δημήτριος, διαστάσεων $0,43 \times 0,42$ μετὰ πλαισίου· ἡ κεντρικὴ παράστασις διαστάσεων $0,23 \times 0,20$.

41. Γέννησις, $(0,55,5 \times 0,45,5)$ ἔργον ΜΙΧΑΗΛ ΑΒΡΑΜΗ⁴³.

42. Ἅγιοι Πάντες, εἰς τὸ κέντρον ὁ Χριστός, $(0,36 \times 0,26)$.

43. Θεοτόκος, $(0,15 \times 0,11,5)$.

44. Ὁδηγήτρια, $(0,14 \times 0,11)$.

45. Θεοτόκος Γλυκοφιλοῦσα $(0,29 \times 0,23)$.

46. Πλατυτέρα, Σπυλιότισσα, Σκοπιότ(ισσα), Σπυρίδων, Νικόλαος, Ἐλευθέριος, $(0,84,5 \times 0,66)$.

38. Τοῦτον δὲν ἀναφέρει ὁ Δ. Σισιλιάνος εἰς τὸ μνημονευθὲν ἔργον του.

39. Ἀκροθιγῶς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Δ. Σισιλιάνου, ἐν σ. 47 τοῦ μνημονευθέντος ἔργου του.

40. Οὗτος δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Δ. Σισιλιάνου.

41. Περὶ τῶν Ἁγιογραφικῶν τύπων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου ὄρα Μ. Γκητ-άκοϋ, Μαθήματα Χριστιανικῆς καὶ Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Τέχνης, σσ. 94-131.

42. Προφανῶς πρόκειται περὶ τοῦ Φραντζέσκου Δημησιάνου, ὁ ὁποῖος τὸ 1682 ἐστῆρσεν ἐντολῇ Ἰωάννου τινὸς Κριδῆ τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος. Συγγενῆς τούτου ἦτο ὁ Θεοδόσιος Δημησιάνος, ὅστις τὸν 17ον αἰῶνα εἰργάσθη εἰς Βενετιαν, περισπούδατος εἰκῶν τοῦ ὁποίου εὕρεται εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Ἐν αὐτῇ εἰκονίζεται ὁ Ἐνταφιασμός τοῦ Χριστοῦ μὲ ἐμφανῆ ἀλλὰ καὶ ἐπιτυχῆ ἐπήρειαν ἐκ τοῦ Θεοτοκοπούλου. Πρβλ. Δ. Σισιλιάνου, μνημον. ἔργ., σσ. 73-74.

43. Δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Δ. Σισιλιάνου.

47. Μεταμόρφωσις, (1,38,5×0,86,5).

48. Θεοτόκος βρεφοκρατούσα, μετὰ παραστάσεων πλοίου καὶ τοῦ ἀφιερωτοῦ (0,50×0,42) (τοῦ 1648;). Ἐκ τῆς ἐνδυμασίας τοῦ ἀφιερωτοῦ καὶ ἐκ τῆς παραδόσεως, πρόκειται, φαίνεται, περὶ εἰκόνας, ἱστορηθείσης κατὰ παραγγελίαν Τούρκου τινός· περὶ τούτου ὅμως πλείονες πληροφορίες δὲν διεσώθησαν.

“Απασαί αἱ ἀχρονολόγητοι αὗται φορηταὶ εἰκόνες θ’ ἀποτελέσουσι λίαν προσεχῶς τὸ ἀντικείμενον μελέτης μου.

Τέλος, ὅπως ἰδιαιτέρα μνεία πρέπει νὰ γίνῃ διὰ τὰς κάτωθι τρεῖς ἀγιογραφίας ἐξαιρετικῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ κατεχούσας σημαντικὴν θέσιν εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀγιογραφίαν.

49. Ὁδηγήτρια διακονικοῦ, εἰς φυσικὸν περίπου μέγεθος, (1,34×0,82) ἢ ὅποια κατὰ τὸν Σπ. Παπαγεωργίου «εἶναι ἡ πρώτη ἐν τῷ ναῷ ἰδρυθεῖσα βυζαντινῆς τέχνης»⁴⁴. Σήμερον δὲ εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ἐπάργυρος.

50. Ρίζα Ἰεσσαί, (2,05×0,86,5). Παριστᾶ τὴν Ρίζαν Ἰεσσαί ἐκ τῆς ὁποίας ἐβλάστησεν ὁ Χριστός· ὀπισθεν τοῦ κοιμωμένου Ἰεσσαί παρὰ τὴν ρίζαν, βλαστάνει τὸ δένδρον, ἐπὶ τῶν κλάδων τοῦ ὁποίου εἰκονογραφεῖται ἐν μικρογραφίᾳ ἀνὰ εἷς τῶν Προφητῶν, μετὰ τῶν προφητειῶν ἐκάστου ἐπὶ περγαμνῆς περὶ ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου. Ἔργον ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΟΝΤΑΡΗ⁴⁵.

51. Δεκαεννέα Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, (2,02×0,75). Κατὰ στρώματα διηρημένη παριστᾶ ἐν μικρογραφίᾳ 19 ἐκκλησιαστικούς Πατέρας, δεξιὰ μὲν 10 τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας γράψαντας ἑλληνιστί, ἀριστερὰ δὲ 9 τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας γράψαντας λατινιστί. Ἐκαστος τῶν ἁγίων Πατέρων φέρει ἀνὰ χεῖρας περγαμνὴν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀναγράφονται ρήσεις αὐτοῦ, διὰ λεπτοτάτων γραμμάτων, ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς. Οἱ εἰκονιζόμενοι Πατέρες εἶναι ἐκ μὲν τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας οἱ: Ἰωάν. Χρυσόστομος, Λεοντῖνος Καισαρείας, Γρηγόριος Νεοκαισαρείας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Κυπριανός, Ἀθανάσιος, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Μέγας Βασίλειος, Ἰωάν. Δαμασκηνός καὶ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης. Ἐκ δὲ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας οἱ: Δάμασος Ρώμης, Κελεστῖνος, Ἰερώνυμος, Ἰωάννης Ἡ' Ρώμης, Γρηγόριος Ρώμης ὁ Διάλογος, Λέων Πάπας, Ἀμβρόσιος, Αὐγουστῖνος καὶ Ἀντώνιος Καρδινάλιος. Ἡ ὅλη ἱστορήσις τῆς εἰκονογραφίας αὐτῆς δεικνύει ὅτι ἐγένετο πρὸς ἀναίρεσιν τῆς καινοτομίας τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Πρέπει δὲ νὰ ἱστορήθῃ βάσει ὁδηγιῶν θεολόγου τινός ἢ τοῦλάχιστον γνωστοῦ τῆς ὀρθοδόξου δογματικῆς. Κατὰ τὸν Σπ. Παπαγεωργίου «ὁμοία δὲν ὑπάρχει ἐν πάσῃ τῇ ὀρθοδόξῳ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ καθ' ὅσον γνωρίζομεν»⁴⁶.

44. Σ. Παπαγεωργίου, μνημον. ἔργ., ἐνθ' ἀνωτ. σ. 133.

45. Δ. Σισιλιάνου, μνημον. ἔργ., σσ. 112-113.

46. Σ. Παπαγεωργίου, μνημον. ἔργ., σ. 207.

Ἐκ βιβλίου Πράξεων τοῦ Ναοῦ.

52. Ἡ Κυρία ἢ Φανερωμένη, (0,65×0,45) ἐπὶ ὑφάσματος κεντητή, ἀρίστης τέχνης, φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν «ΑΔΕΛΦΑΤΟ ΤΩΝ ΣΤΕΡΙΩΤΩΝ ΕΙΣ ΚΟΡΥΦΟΥΣ 1722», εἰς δὲ τὴν ἀριστερὰν κάτω γωνίαν τὰ δύο ὀνόματα «ISABELLA-VALENTINI».

Αἱ ὑπ' ἀριθ. 9 καὶ 10, τ.ξ. οἱ Δώδεκα Ἀπόστολοι καὶ τὸ Δωδεκάορτον, εἶναι εἰκόνες τοῦ παλαιοῦ τέμπλου, βυζαντινῆς τέχνης, αἱ ὠραιότεραι τοῦ συνόλου τῶν φορητῶν εἰκόνων τοῦ Ναοῦ, αἱ δὲ 50 καὶ 51 μοναδικαί, καθ' ὅσον γνωρίζω, εἰς τὸ εἶδος των ἀπετέλουν τὰς ἐκατέρωθεν τῆς Ὁραίας Πύλης τοῦ παλαιοῦ τέμπλου θύρας, δηλ. τὰ βημόθυρα ἔπως εἶναι γνωστά σήμερον. Αἱ ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 49 μέχρι καὶ τῆς 52ας θ' ἀποτελέσουν τὸ ἀντικείμενον ἄλλης μελέτης μου.

2. Εἰς τὸ Τέμπλον.

Αἱ ἀρχικαὶ φορηταὶ εἰκόνες τοῦ τέμπλου, ἔχουσαι ὡς θέμα τοὺς Δώδεκα Ἀποστόλους καὶ τὸ Δωδεκάορτον μετὰ τὴν ἀνανέωσιν αὐτοῦ, ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ ἄλλων μετρίας τέχνης ἢ καὶ κυριολεκτικῶς ἀτέχνων, ἐντὸς τῶν τετραγῶνων διασκευασθέντων πλαισίων των. Αἱ σήμερον λοιπὸν ὑπάρχουσαι, εἶναι κυρίως ἔργα τῶν Διον. Βέγια⁴⁷ (ἀποθ. 1884), Γεωργ. Σαμαρτζῆ⁴⁸ (1869-1925), Χαραλ. Παχῆ⁴⁹ (1799-1878) καὶ Ἑλένης Προσαλέντη⁵⁰ (1870-1911). Ὁ μὲν πρῶτος, Κεφαλλῆν ζωγράφος, ἐσπούδασεν εἰς Ρώμην, ὅπου ἔτυχε τοῦ βραβείου τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἁγίου Λουκά καὶ εἰς Φλωρεντίαν, διαδεχθεὶς ἐν Κερκύρα εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Καλλιτεχνικῆς Σχολῆς τὸν διδάσκαλόν του πολὺν Προσαλέντην· ὁ δὲ δεύτερος, Κερκυραῖος ζωγράφος καὶ μουσικός, ἐσπούδασεν εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Νεαπόλεως, καὶ ὁ τρίτος, ἐπίσης Κερκυραῖος ζωγράφος, ἐσπούδασε ζωγραφικὴν καὶ αὐτὸς ἐν Ἰταλίᾳ. Οὕτως, ἢ καταφανῶς δυτικὴ τεχνοτροπία των εἶναι ἀπολύτως δεδικοιολογημένη.

Ἐξ ὄλων λοιπῶν τῶν εἰκόνων τοῦ τέμπλου θὰ διακρίνωμεν μόνον τὰς κάτωθι:

1. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (2,38×0,92) ἔργον Γ. Σ. Σαμαρτζῆ, 1893, ἀριστερὸν βημόθυρον.

2. Βασίλειος ὁ Μέγας (2,38×0,90) ἔργον Γ. Σ. Σαμαρτζῆ, 1893, δεξιὸν βημόθυρον.

3. Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου (0,50×0,42) μεταξὺ ἀριστεροῦ βημοθύρου καὶ Ὁραίας Πύλης, ἄνευ ἐπιγραφῆς, ὑπογραφῆς καὶ χρονολογίας,

47. Μιχαήλ Γ. Λυκίσσα, μνημον. ἔργ., σσ. 77-78.

48. Μιχαήλ Γ. Λυκίσσα, μνημον. ἔργ., σσ. 85-86.

49. Μιχαήλ Γ. Λυκίσσα, μνημον. ἔργ., σσ. 82-83.

50. Μιχαήλ Γ. Λυκίσσα, μνημον. ἔργ., σ. 87.

Ἐκ βιβλίου Πράξεων τοῦ Ναοῦ.

ἀλλ' ἀναντιρρήτως ἔργον τοῦ Διον. Βέγια. Τὴν γνώμην μου αὐτὴν στηρίζω ἐπὶ τῶν ἐξῆς τεχνοτροπικῶν καὶ τεχνοκριτικῶν παρατηρήσεων: α') τὰ χρώματα, β') τὰς μορφὰς καὶ γ') τὴν καθόλου δυτικίζουσαν τεχνοτροπίαν ὁμοιάζουσαν ἀπολύτως μετὰ τὰς ἐνυπογράφους ἀγιογραφίας (Βρεφοκρατοῦσα, ὁ εὐλογῶν Χριστὸς κ.ἄ.) τοῦ ὡς ἄνω ἀγιογράφου.

4. Ἡ προσκύνησις τῶν μάγων (0,50×0,42) μεταξὺ δεξιοῦ βημοθύρου καὶ Ὁραίας Πύλης, ἔργον Διον. Βέγια 1877, τὸ ὠραιότερον ἔργον τοῦ ζωγράφου ἐκ τῶν ὑπαρχόντων εἰς τὸν Ναόν.

5. Ὁ Ἅγιος Σπυρίδων, (1,30×0,34) ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ πεσσοῦ παρὰ τὸ τέμπλον, ἔργον Χ. Παχῆ.

6. Ὁ Ἅγιος Σπυρίδων χαρίζων τὸ φῶς εἰς τὸν τυφλὸν (0,40×0,34), ἔργον Χ. Παχῆ.

7. Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος (1,30×0,34) ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ πεσσοῦ παρὰ τὸ τέμπλον, ἔργον Χ. Παχῆ.

8. Ἡ ἀποκεφάλισις Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (0,40×0,34), ἔργον Χ. Παχῆ.

9. Ὁ Νυμφίος, (2,47×1,05) βημόθυρον Ὁραίας Πύλης, ἔργον Ἑλένης Προσαλέντη, 1894.

Ἐμπροσθία ὄψις Εὐαγγελίου (1614).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΑΓΙΑ ΛΕΙΨΑΝΑ - ΣΚΕΥΗ - ΒΙΒΛΙΑ - ΠΟΛΥΕΛΛΙΟΙ - ΙΕΡΑ ΑΜΦΙΑ.

Εἰς τὸ Ἱερὸν Βῆμα τοῦ Ναοῦ καὶ ἐντὸς ξυλίνης λειψανοθήκης (0,33, x 0,26 x 0,06) φυλάσσονται τεμάχια λειψάνων διαφόρων Ἀγίων. Ἐπὶ τῆς ἐπαργύρου ἐπιφανείας καὶ περὶ ἑκάστου ἱεροῦ λειψάνου ὑπάρχουν χαραγμένα αἱ δεικνύουσαι τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγίου ἐπιγραφαί: 1) Ἀγίας Μαγδαληνῆς μυροφόρου, 2) Ἀγίου Ἀλυπίου, 3) Ἀγίας Θεοκτίστης, 4) Ἀγίου Βασιλείου τοῦ μεγάλου. 5) Ἀγίας Θεομήτορος Ἄννης, 6) Ἀγίων Μαρτύρων Ἐφέσου, 7) Ἀγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, 8) Ἀγίου Παντελεήμονος, 9) Ἀγίου Τρύφωνος, 10) Ἀγίου Χαραλάμπους, 11) Ἀγίου Εὐσταθίου τοῦ Πλακίδα, 12) Ἀγίου Κωνσταντίνου τοῦ ἑδρέου, 13) Ἀγίου Ἰακώβου, 14) Ἀγίου νεομάρτυρος Παύλου, 15) Ἀγίου Ἀλεξίου, 16) Ἀγίου Ἱεροθέου. 18) Ἀγίου ὀσιομάρτυρος Ἀκακίου, 18) Ἀγίου ὀσιομάρτυρος Ἰγνατίου, 19) Ἀγίου ὀσιομάρτυρος Διονυσίου, 20) Ἀγίου ὀσιομάρτυρος Εὐθυμίου, 21) Τίμιον ξύλον καὶ 22) Λίθος τοῦ Σαρανταρίου.

Εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐπαργύρου ἐπιφανείας ὑπάρχει ξυλόγλυπτος Σταυρός.

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας δύο μικραὶ ἀργυραῖ λειψανοθήκαι ὑπὸ μορφὴν κυκλικῆς βάσεως διαμέτρου 0,09 καὶ 0,06 ἑκάστη, φέρουσαι ἀνὰ τέσσαρα ἀνώνυμα ἱερὰ λείψανα.

Ἐκ τῶν πολλῶν καὶ πολυτίμων ἱερῶν Σκευῶν διακρίνομεν τὰ καὶ σημερον ἐν χρήσει: 1) Δισκοπότηρον, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν «ΔΕΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΑΝΤΖΟΛΕΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΕΝ ΜΗΝΙ ΜΑΙΟΥ 1680» καὶ 2) Δισκάριον, ρωσικῆς προελεύσεως μὲ ρωσικὴν ἐπιγραφὴν, φέρον καὶ τὴν χρονολογίαν 1832.

Ἐκ τῶν Σταυρῶν, κάμνομεν ἰδιαιτέραν μνεῖαν μικροῦ Σταυροῦ ἀγιασμοῦ, χρυσοῦ μετὰ πολυτίμων λίθων, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ξύλινον σκάλισμα μὲ τὰς παραστάσεις τῆς Σταυρώσεως ἐπὶ τῆς μιᾶς ὀψεως καὶ τῆς Βαπτίσεως ἐπὶ τῆς ἄλλης· οὗτος φέρει τὴν χρονολογίαν 1706.

Ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς εὐρίσκεται ξυλόγλυπτον ἐπιχρυσον Ἄρτοφόριον. Τὸ κύριον τμήμα αὐτοῦ ὕψους 0,72 εἶναι σχήματος ἰσοσκελοῦς τραπεζίου μὲ πλαγίας πλευρὰς 0,40 ἑκάστην, τὴν ἐμπροσθίαν 0,35 καὶ τὴν ὀπίσθιαν 0,52. Ἀπὸ τοῦ ὡς ἄνω ὕψους αὐτοῦ (0,72) λαμβάνει κωνικὸν σχῆμα. Τὸ ὅλον ὕψος εἶναι 1,18. Εἰς τὰ ἄκρα ἑκάστης τῶν πλαγίων πλευρῶν καθὼς καὶ εἰς τὰ τῆς ἐμπροσθίας τοιαύτης, ὑπάρχει ἀνὰ εἷς κίων ξυλόγλυπτος κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, ὕψους 0,41. Εἰς τὴν ἐμπροσθίαν πλευρὰν εὐρίσκεται ἡ θύρα ἐπὶ

Ὅπισθα ὀψις Εὐαγγελίου (1614).

τῆς ὁποίας εἰκονίζεται ἐπάργυρον γλυπτὸν Δισκοπότηρον ἀναδυομένου ἐκ τούτου τοῦ Κ. ἡ. Ἰ. Χριστοῦ. Τέλος, τὰς δύο πλαγίας πλευρὰς καλύπτουν ἀγιογραφίαι εἰκονίζουσαι εἰς τὴν ἀριστερὰν τὸν Ἅγιον Κύριλλον εἰς δὲ τὴν δεξιὰν τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον.

Τὰ σημαντικωτάτης ἀξίας Εὐαγγέλια τὰ φυλασσόμενα εἰς τὸν Ναὸν εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Εὐαγγέλιον, διαστάσεων 0,29×0,20 ἐκδ. «Ἐνετίησι, παρὰ Ἀντωνίῳ τοῦ Πινέλου, ἀχιδ' (1614)», σελ. ἀ'-σζ' καὶ Εὐαγγελιστάριον μὲ σελ. ἀ'-κῆ'. Ἔχει θαυμασίαν ἐπαργύρωσιν τοῦ 1779 φέρουσαν εἰς τὴν ἐμπροσθίαν ὄψιν τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου εἰς δὲ τὴν ὀπισθίαν τὴν Σταύρωσιν.

2) Εὐαγγέλιον, διαστάσεων 0,34×0,23 ἐκδ. «Ἐνετίησι, παρὰ Νικολάῳ τῷ Γλυκεῖ ἀξοά'» (1671) σελ. 1 (ἀ')-257 (σζ') καὶ Εὐαγγελιστάριον μὲ σελ. 1-28.

3) Εὐαγγέλιον, διαστάσεων 0,34×0,24 ἐκδ. «Ἐνετίησιν, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἕξ Ἰωαννίνων ἀωγ'» (1803) σελ. 1-256 καὶ Εὐαγγελιστάριον μὲ σελ. 1-50.

4) Εὐαγγέλιον, διαστάσεων 0,38×0,27,5 ἐκδ. «Ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ Πάνου Θεοδοσίου τοῦ ἕξ Ἰωαννίνων, Ἐνετίησιν 1811» σελ. 1-272 καὶ Εὐαγγελιστάριον μὲ σελ. 1-52. Ἔχει ἐπιχρύσωσιν λεπτοτάτης τέχνης, φερούσης εἰς τὴν ἐμπροσθίαν ὄψιν τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, εἰς τὴν ὀπισθίαν τὴν Σταύρωσιν καὶ εἰς τὴν ῥάχην, ἐκτὸς τῶν ἄλλων παραστάσεων καὶ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: «Ἐκατεσκεβάσθη καὶ κατεσκεβάζωνται εἰς Καλαρρῦταις Χωρίον τῶν Ἰωαννίνων, διὰ χειρὸς Ἀθανασίου Νικολάου Τζημούρη».

5) Εὐαγγέλιον διαστάσεων 0,32×0,24,5 ἐκδ. Βενετίας 1865 σελ. ἀ'-ῆ' καὶ 1-254. Εὐαγγελιστάριον μὲ σελ. 1-46. Ἔχει ἐπαργύρωσιν φέρουσαν χρονολογίαν 1779. Φαίνεται ὅτι παλαιότερον περιέκλειεν Εὐαγγέλιον προηγουμένης ἐκδόσεως. Εἶναι σήμερον τὸ ἐν χρήσει Εὐαγγέλιον.

6) Βιβλίον πράξεων καὶ καταγραφῆς ἀφιερωμάτων καὶ ἐνθυμήσεων καὶ διαφόρων συμβάντων ἀφορώντων εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, διαστάσεων 0,40,5×0,29 καὶ φύλλων 392. Εἰς τὰ δύο πρῶτα φύλλα ἱστοροῦνται, ὑπὸ ἀγνώστου ζωγράφου, αἱ θαυμασίας τέχνης εἰκόνες τῆς Θεοτόκου βρεφοκρατοῦσης καὶ τοῦ Χριστοῦ, ὡς Παντοκράτορος. Ἡ καταγραφὴ ἀρχεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1689.

Ἀξιωμακωδέως εἶναι καὶ ἡ σφριζομένη ἐν καλῇ καταστάσει χαλκίνη κολυμβήθρα, ἐνετικῆς τέχνης. Αὕτη στηρίζεται ἐπὶ ξυλίνης βάσεως σχήματος ἰσοσκελοῦς τριγώνου, πλευρᾶς 0,62 καὶ ὕψους 0,19. Εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐπιφανείας τῆς ὡς ἄνω βάσεως ὑψοῦται ξυλόγλυπτος κίων ὕψους 0,24. Ἐκ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἀρχονται ἐννέα (9) φύλλα ἀγριακάνθου, λαμβάνοντα σχῆμα κανίστρου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐπικάθηται ἡ χαλκίνη κολυμβήθρα (ἔχουσα διάμετρον 0,53). Ἐπὶ τῶν γωνιῶν τῆς τριγωνικῆς βάσεως ἴστανται τρεῖς πτερω-

Ἐμπροσθία ὀψις Εὐαγγελίου (1811).

τοὶ ἄγγελοι, ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τῆς κεφαλῆς τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ κολυμβήθρα. Ἡ βάσις, ὁ κίων, οἱ ἄγγελοι, τὰ ἑννέα φύλλα καὶ αἱ τρεῖς χειρολαβαὶ εἶναι ἐπίχρυσα. Τὸ ὄλον ὕψος εἶναι 0,78. Ἡ κολυμβήθρα αὕτη χρησιμοποιεῖται καὶ σήμερον εἰς τὰς ἀκολουθίας τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν ὑδάτων κυρίως.

Εἰς τὸν κυρίως Ναὸν ὑπάρχουν: 1) Πολυέλαιος ἀργυροῦς μὲ δέκα καὶ ὀκτὼ βραχίονας ὀφιοειδοῦς σχήματος, ἀπολήγοντας εἰς ἠλεκτρικοὺς λαμπτήρας, φέρων τὴν ἐπιγραφὴν «ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΤΩΝ ΣΤΕΡΕΟΕΛΛΑΔΙΤΩΝ ΑΩΛΗ ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ, χεῖρ Βασιλείου Δ. Μόσχου». 2) Πολυέλαιος μὲ ἑπτὰ κανδήλας, φέρων τὴν ἐπιγραφὴν: «ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΕΥΦΡΟΣΥΝΗΣ Ι. ΛΙΑΗ ΣΥΖΥΓΟΥ Κ. ΠΑΝΤΟΣΙΤΟΥ ΕΚ ΤΣΕΡΒΑΡΙΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ 1916» καὶ 3) Πολυέλαιος ἐπίσης μὲ ἑπτὰ κανδήλας, φέρων τὴν ἐπιγραφὴν: «ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΠΑΝΤΟΣΙΤΟΥ ΕΚ ΧΩΡΙΟΥ ΤΣΕΡΒΑΡΙ ΖΑΓΟΡΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ».

Τέλος, ἐκ τῶν σφαιρομένων ἱερῶν ἀμφίων μνημονεύομεν τὰ, ρωσικῆς προελεύσεως, τοῦ Μητροπολίτου Κερκύρας Χρυσάνθου Μασέλου, ἐφημερεύσαντος εἰς τὸν Ἱερὸν Ναὸν τῆς Παναγίας τῶν «Ξένων» ἐπὶ εἴκοσι περίπου ἔτη (1814-1833).

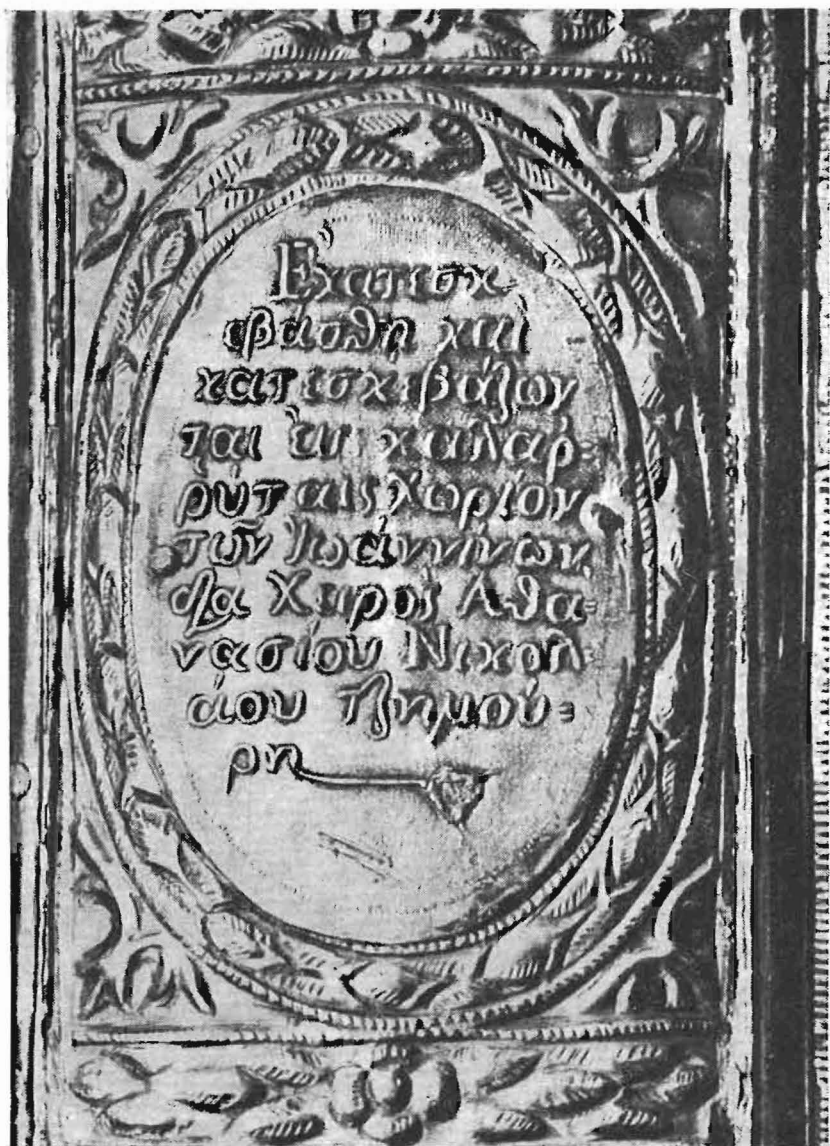
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Ἡ προσπάθειά μας εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν ἦτο νὰ μὴ ἀπομακρυνθῶμεν τῆς ἐπιστημονικῆς δεοντολογίας. Διὰ τοῦτο ἐκινήθημεν, κατὰ τὸ δυνατόν, εἰς τὰ πλαίσια αὐτῆς. Μὲ τὴν ἐξέτασιν καὶ μελέτην τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Παναγίας «τῶν Ξένων» ἐξέθεσα ἐν τοῖς προηγουμένοις α') τὴν ἱστορίαν τοῦ Ναοῦ, β') τὴν ἀρχιτεκτονικὴν αὐτοῦ, γ) τὴν ὑπάρχουσαν εἰκονογραφίαν καὶ δ) τὰ ἅγια λείψανα, ἱερὰ σκεύη, βιβλία κλπ.

Ἐκ τῆς καθόλου μελέτης διαπιστοῦται, ὅτι ὁ ὡς ἄνω Νὰὸς κατέχει θέσιν τινὰ ἐν τῇ Χριστιανικῇ Τέχνῃ καὶ εἰδικῶς ἐν τῇ Μεταβυζαντινῇ τοιαύτῃ. Εὐρισκόμενος εἰς περιοχὴν ἔνθα ἡ Δυτικὴ Χριστιανικὴ Τέχνη ἐπέδρασε τὰ μέγιστα, αἱ δὲ μορφαὶ τῆς Βυζαντινῆς τοιαύτης ἐφθάνον ἐξησθημέναι, ὁ ὑπὸ μελέτην Νὰὸς, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἀμέτοχος δυτικῆς ἐπιδράσεως, ἀποτελεῖ δεῖγμα ἐμμονῆς εἰς τὰς ἀστερευτούς πηγὰς τοῦ Ὁρθοδόξου Βυζαντίου.

Ὁπισθία ἔψις Εὐαγγελίου (1811).

Ράχης Εὐαγγελίου (λεπτομέρεια, 1811).